

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT

GRAAD 11

NOVEMBER 2023

**GESKIEDENIS V2
ADDENDUM**

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET VERSKILLEND ORGANISASIES IN SUID-AFRIKA TOT DIE GROEI VAN SWART NASIONALISME VANAF 1902 TOT DIE 1930's BYGEDRA?**BRON 1A**

Die bron hieronder verduidelik die rol wat die African People's Organisation (APO) gespeel het onder die leierskap van dr. Abdullah Abdurahman in die bevordering van Swart-nasionalisme in die vroeë 1900's.

Die stigting van die APO het 'n beduidende rol in die groei van nasionalisme in Suid-Afrika gespeel. Die APO is op 30 September 1902 gestig deur 'n opgevoede klas bruin Suid-Afrikaners wat besluit het om die Kaapse regering uit te daag, omdat hulle gevoel het hulle kan nie meer as 'n massa onopgevoede mense behandel word nie en toenemende segregasies het Kleurlinge gedwing om politieke te mobiliseer. Die oogmerke daarvan was om eenheid onder Kleurlinge te bring, onderwys te bevorder, 'klaswetgewing' (d.w.s. diskriminerende kleurwetgewing) teen te staan en die sosiale, politieke en ekonomiese regte van Kleurlinge te verdedig. Na die Anglo-Boereoorlog/Suid-Afrikaanse Oorlog toe die moontlikheid van 'n wit minderheidstaat die eerste keer bespreek is, het die APO egter sy aandag gevestig op die stemreg kwessie, en daarmee saam die kwessie van opvoeding as 'n manier om vir die stemreg te kwalifiseer.

Strategieë wat deur die APO aangewend is, was nie-konfronterende vorme van protes en appèl (petisies). Die APO was in staat om protesmassavergaderings en -aktiwiteite landwyd te mobiliseer, het 'n tweeweklikse koerant bekendgestel en politieke vennote gesoek onder beide swart en wit teenstanders van die konsepwet (om die Unie van Suid-Afrika te vorm). Dr. Abdullah Abdurahman het reeds in 1907 die behoefte aan swart eenheid in die stryd teen wit oppergesag erken. In 1907 het 'n APO-afvaardiging onder leiding van Abdurahman, Fredericka en Daniels na Londen gegaan om te protesteer teen voorstelle om selfregering aan die voormalige Boererepublieke toe te staan. Dit is namens alle swart Suid-Afrikaners (Kleurling, Afrikane en Indiërs) gedoen. Die nuwe benadering deur die APO het gehelp om die rassegrense tussen Kleurling en swart Suid-Afrikaners af te breek. By die vergadering van die Suid-Afrikaanse Naturellekongres wat in 1907 in Queenstown gehou is om die eenwording van Suid-Afrika te bespreek, was die APO goed verteenwoordig.

[Uit <http://www.sahistory.org.za/article/african-peoples-organisation-apo>. Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 1B

Die bron hieronder beskryf die faktore wat tot die stigting van die South African Native National Congress (SANNC) op 8 Januarie 1912 gelei het.

Sedert 1652 het opeenvolgende koloniale administrasies swart gemeenskappe stelselmatig van hul grond ontnem. Die verlies van hierdie broodnodige hulpbron was waarskynlik die belangrikste faktor wat tot die verarming (armoede) en marginalisering (afgradering) van Afrika-gemeenskappe gelei het. Dit was ook argumenteerbaar die belangrikste faktor wat georganiseerde weerstand aanspoor (aanmoedig) het.

Voorlopige voorlegging van die Naturellegrondwet is in 1911 gedebatteer en die Myne en Werkewet is in 1911 aangeneem. Hierdie wette en die vorming van die Unie was belangrike faktore wat tot die stigting van die Suid-Afrikaanse Naturelle Nasionale Kongres op 8 Januarie 1912, in Bloemfontein gelei het. Etlike honderde lede van Suid-Afrika se opgevoede elite het vergader om 'n nasionale organisasie te stig om teen rassediskriminasie te protesteer en om 'n beroep te doen vir gelyke behandeling voor die reg. Hierdie groep het bestaan uit Suid-Afrika se mees prominente swart burgers: professionele manne, sakemanne, joernaliste, hoofmanne, ministers, onderwysers, klerke, boukontraakteurs en arbeidsagente. Hierdie vergadering was die belangrikste in die geskiedenis van swart protespolitiek aangesien dit die eerste gesamentlike vergadering was van swart verteenwoordigers van al vier self-regerende Britse kolonies en het aangedui dat swartes tot verenigde optrede in staat was.

'n Zoeloe-prokureur, Pixley ka Izaka Seme het by die openingstoespraak by die konferensie gesê: "Hoofmanne van koninklike bloed en here van ons ras ... ons het ontdek dat in die land van hul geboorte, Afrikane as snyers (mense wat byle gebruik om hout te kap) en waterdraers behandel word. Die witmense van hierdie land het wat bekend staan as die Unie van Suid-Afrika gevorm – 'n unie waarin ons geen stem het in die maak van wette en geen deel in hul administrasie nie. Ons het julle na hierdie konferensie geroep sodat ons saam maniere kan bedink om ons unie te vorm met die doel om nasionale eenheid te skep en ons regte en voorregte te verdedig."

[Uit [https:// www.sahistory.org.z/article/formation-sanncanc](https://www.sahistory.org.z/article/formation-sanncanc). Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 1C

Die bron hieronder beskryf hoe die Industrial and Commercial Workers Union (ICU) Suid-Afrikaanse werkers teen die onregverdige wette van die Unie van Suid-Afrika verenig het.

Gedurende die 1920's het die SANNC – wat sy naam in 1923 na die African National Congress (ANC) verander het – nie veel vermoë om die lewens van swart Suid-Afrikaners te verbeter nie. Tekort aan fondse en swak georganiseer, is dit oorskadu deur die meer dinamiese ICU, wat in 1919 in Kaapstad deur Clement Kadalie gestig is. Die ICU het as vakbond vir die swart en Kleurling hawewerkers van Kaapstad begin.

Die ICU het egter gou in 'n meer algemene organisasie ontwikkel, ingesluit in sy ledetal was geskoolde sowel as ongeskoolde werkers uit die nywerheid en die landbousektor. Anders as die SANNC het die ICU nie amptelik die owerhede versoek nie, maar het 'n meer aktiewe benadering gevolg met die oog op die verkryging van beter werksomstandighede en hoër lone vir sy lede. Die ICU het sy fokus van vakbondwese na 'n meer militante nasionalisme verskuif.

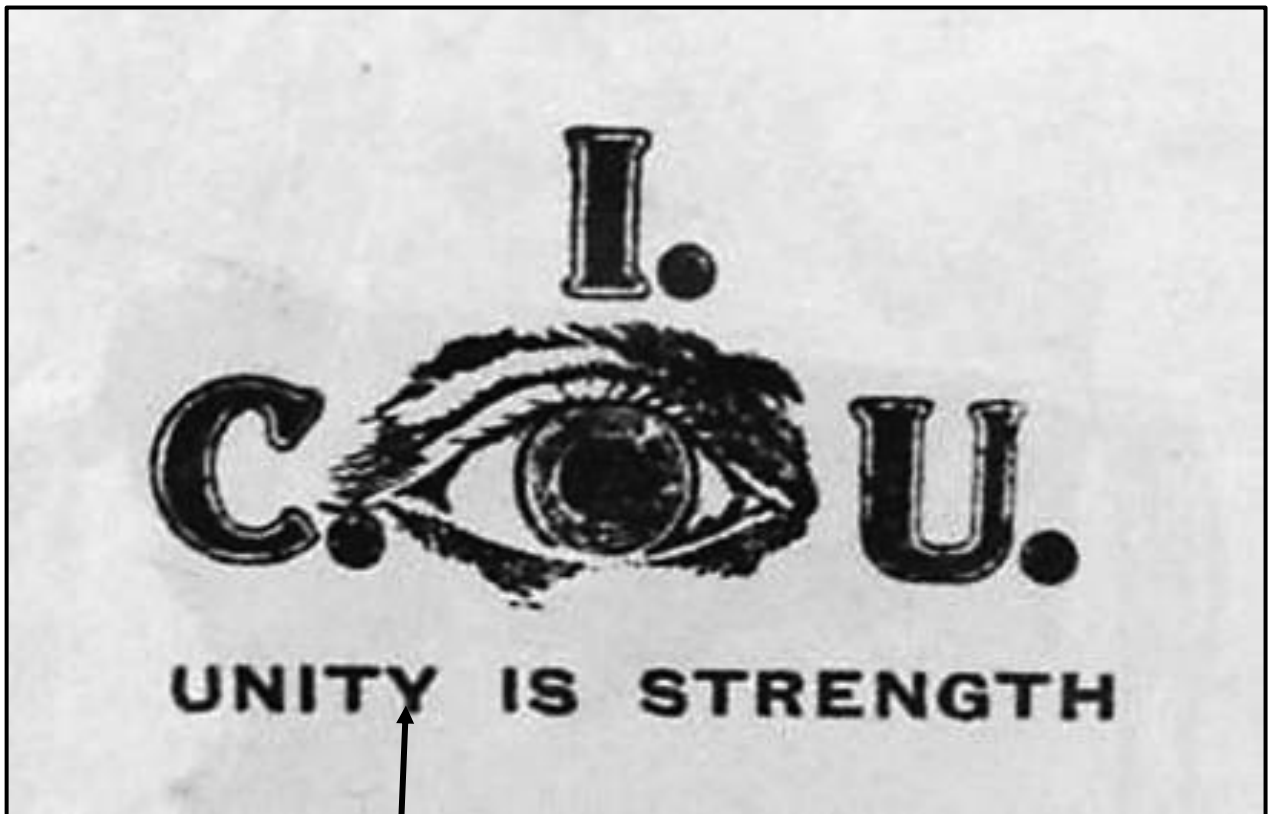
Mettertyd het twee faksies binne die ICU ontwikkel. Daar was diegene wat meer militante optrede ondersteun het en diegene wat moderasie voorgestaan het. Dit, saam met finansiële probleme was grootliks vir die geleidelike agteruitgang van die ICU verantwoordelik.

Nietemin, al het die ICU gedisintegreer, het dit 'n belangrike plek in die geskiedenis van swart arbeid ingeneem. Nie net was dit die eerste swart vakbondbeweging nie, maar dit het ook gehelp om swartes meer bewus van hul uitbuiting te maak.

[Uit <https://www.britannica.com/topic/industrial-and-commercial-workers-union>. Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 1D

Die bron hieronder wys die detail/besonderhede wat op 'n 1920 ICU-briefhoof was.

[Uit [I see you-hipsa.org.za/publication/i-see-you-the-industrial-and-commercial-workers-union-of-Africa](http://i-see-you-hipsa.org.za/publication/i-see-you-the-industrial-and-commercial-workers-union-of-Africa)
Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

EENHEID IS KRAG

VRAAG 2: HOE HET VERSKILLENDIGE ORGANISASIES AFRIKANER NASIONALISME IN DIE 1900'S VERSTERK?

BRON 2A

Die bron hieronder verduidelik hoe die Eeufeesvieringe van 1938 tot die ontwaking van Afrikaner nasionalisme bygedra het.

'n Merkwaardige kenmerk van die wyse waarop Afrikaner nasionalisme gekonstrueer is, was die klem op geskiedenis. Die verlede was dié van die Groot Trek, Die Dag van die Verbond, die Anglo-Boereoorlog, die konsentrasiekampe tydens die oorlog en ander gebeurtenisse van belang vir die Afrikaners. Hierdie gebeure is gegote (gevorm) in godsdienstige terme, met Afrikaners as God se uitverkore volk, bestem om beskawing en Christenskap na die suidpunt van Afrika te bring.

Van besondere betekenis in die vorming van 'n Afrikaner-identiteit gedurende die 1930's was die Eeufeesvieringe van die Groot Trek in 1938. Die Groot Trek, wat 'n trotse plek in die Afrikanergeskiedenis aangeneem het, is herdenk deur nege ossewaens wat stadig besig was om hul weg vanaf Kaapstad na die noorde te maak. Koorsagtige (opgewonde) skares geklee in Voortrekkerdrag (klere) het die optogte verwelkom toe dit dorpe en stede nader. Strate is na Voortrekkerhelde hernoem, mans en vroue is tot trane gedryf deur die skouspel (sig), jongmense is langs die voertuie getroud, paartjies het hul babas in die skadu van waens gedoop (baie babas het name gekry wat van die Groot Trek afgelei is, soos Eufesia en Kakebeenwania).

Die kern van die 1938-viering het die persepsie gelê dat Afrikaners vreemdelinge in hul eie land was, slagoffers van Britse gewortelde kapitalisme en 'n vreemde politieke kultuur en dat die oplossing in verenigde ekonomiese, politieke en kulturele optrede lê. Die 1938-vieringe het as 'n kragtige bindmiddel gedien. Hulle het inspirasie daaruit geput vir oorlewing en vir die toekoms. Dit is seker waar om te sê dat die fondasie vir Afrikaner-eenheid op die lang termyn tydens die Eeufeesvieringe gelê is.

[Uit www.fanieosoppiejas.com/.../afrikaner-nationalism-the-factors. Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 2B

Die uittreksel hieronder beskryf die bydrae van die Afrikaner Broederbond om Afrikanernasionalisme te bevorder.

Op 5 Junie 1918 is ontevrede Afrikaners in 'n nuwe organisasie genaamd Jong Suid-Afrika byeengebring. Die volgende jaar is sy naam na die Afrikaner Broederbond (AB) verander. Sy leuse was, 'Wees Sterk'. Die organisasie se oogmerke was om Afrikaner nasionalisme in Suid-Afrika te bevorder, om Afrikaner-kultuur te handhaaf, 'n Afrikaner-ekonomie te ontwikkel en om beheer oor die Suid-Afrikaanse regering te verkry.

Gedurende die 1930's het die Afrikaner Broederbond toenemend polities geword en verskeie openbare frontorganisasies geskep – veral die Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge wat as 'n sambreelorganisasie vir Afrikaner-kultuurgroepe opgetree het. Die Afrikaner Broederbond het intussen tot 'n hoogs invloedryke 'geheime' organisasie ontwikkel. Die politieke invloed daarvan het in 1934 duidelik geword toe JBM Hertzog die Nasionale Party (NP) met Jan Smuts se Suid-Afrikaanse Party (SAP) saamgesmelt het, om die Verenigde Party (VP) te vorm. Radikale lede van die NP het van die 'koalisieregering' weggebreek, om die Herenigde Nasionale Party (HNP) onder leiding van dr. Malan te stig. Die Afrikaner Broederbond het die HNP ondersteun en sy lede het die nuwe party oorheers.

Die Suid-Afrikaanse eerste minister, JBM Hertzog, het verklaar: "Daar geen twyfel bestaan dat die geheime Broederbond is niks meer as die HNP wat in die geheim ondergronds werk nie, en die HNP niks meer is as die geheime Afrikaner Broederbond wat in die openbaar opereer nie." Aan die einde van 1938, met Eeufeesvieringe, het Afrikaner nasionalisme al hoe meer gewild geword en bykomende organisasies ontwikkel – almal aan die Afrikaner Broederbond gekoppel. Van besondere betekenis was die Reddingsdaadbond en die Ossewabrandwag.

Die Afrikaner se kulturele en ekonomiese belange was ook deur die Broederbond beheer. Dit het hom nie net daaraan toegewy om organisasies en instellings op nasionale vlak te vestig nie, maar maak dit sy besigheid om die 'regte man' aan te stel, te bevorder en te beskerm. Nepotisme en begunstiging van lede bo nie-lede was aan die orde van die dag. Die Bond het nie gekroom om medeburgers te vertrap om hulself te bevoordeel nie.

[Uit [sahistory.org.za/article/Afrikaner – broederbond](http://sahistory.org.za/article/Afrikaner-broederbond). Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 2C

Die plakkaat hieronder beeld die mag van die Broederbond en was deur die VP in die 1943 verkiesing gebruik.

[Uit minderheidsverslag.co.za/2018/05/24/die-broederbond-n-adder-in-die-boesem.
Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

BRON 2D

Die bron hieronder verduidelik hoe die armlankes bygestaan is om Afrikanernasionalisme te bevorder.

Die depressie van die vroeë 1930's het 'n aansienlike aantal Afrikaners van hul grond en die stede toe gedwing. Baie van hulle het nie die nodige vaardighede gehad om hulself in die nuwe en mededingende stedelike omgewing te laat geld nie. Byna 40% van verstedelike manlike Afrikaners het hulle byvoorbeeld in die volgende beroepe bevind: handarbeiders, mynwerker, spoorwegwerker en as messelaars. 'n Hedendaagse kerkkommissie het die situasie van die nuwe stedelike Afrikaner soos volg beskryf: "Daar is op hom neergesien, hy moes met sy hoed in die hand kom, hy moes tevrede wees met die krummels wat van die rykes se tafels geval het. Hy moes die Engelse onderdrukker smeek en moes sy elke bevel gehoorsaam. Enige werk wat aan hom gebied is, hoe vernederend, gevaarlik en laagbetaald dit ook al was, moes hy met dankbaarheid aanvaar. Hy en sy gesin moes tevrede wees met die slegste lewensomstandighede in vuil gheto's. Die deur na goed-betaalde beroepe was stewig gesluit."

Verarmde Afrikaners moes vir die volk gered word. In die Broederbond sowel as ander organisasies het die bevordering van volkskapitalisme as 'n moontlike oplossing vir die probleem gesien. Identifikasie met die groep moes volledig wees en moes op alle vlakke van die samelewing uitgevoer word. 'n Komplekse netwerk van Afrikanerorganisasies is gedurende die 1930's gevestig en bestaande organisasies is versterk. Oor die algemeen, van finansiële instellings soos Sanlam en Volkskas, deur jeugbewegings soos die Voortrekkers, het organisasies ontstaan wat 'n Afrikaner-afdruk (voorkoms) aanvaar het. Belangrik in hierdie aspek was 'n sambreelliggaam, die Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge (FAK), wat gesorg het dat alle Afrikaner-kultuurvorme 'n nasionalistiese wending neem. Die materiële en kulturele fundamente van Afrikanernasionalisme is stelselmatig gelê.

[Uit sahistory.org.za/archive/book-4-industrialisation-and-change-nationalism-chapter-3-afrikaner-nationlism-1930s. Toegang op 7 Maart 2023 verkry.]

VRAAG 3: HOE HET DIE PASWETSTELSEL TOT DIE SHARPEVILLE-SLAGTING IN DIE 1960's GELEI?

BRON 3A

Die bron hieronder verduidelik die redes waarom daar weerstand teen die apartheidsregering in Suid-Afrika was.

Die Sharpeville-slagting het plaasgevind in 'n Suid-Afrika wat die regte en vryhede ontken het van enigiemand wat nie as 'wit' beskou is onder 'n stelsel genaamd apartheid. Apartheid beteken 'skeiding' in Afrikaans. Die konsep is onderskryf, gewettig en bevorder deur die Nasionale Party, wat in 1948 deur 'n minderheid, eksklusiewe wit kiesers in Suid-Afrika verkies is.

Apartheidswette het alle Suid-Afrikaners in een van vier rassekategorieë geplaas: wit/Europees. Inheems/swart, Kleurling (mense van gemengde ras) en Indiër/Asiër. Wit mense – 15 persent van die Suid-Afrikaanse bevolking – het aan die bopunt gestaan, met mag en rykdom. Swart Suid-Afrikaners 80 persent van die bevolking – is gerelegeer (afgegradeer) tot heel onder. Apartheidswette het elke aspek van swart Suid-Afrikaanse lewens beperk.

Van die mees rassistiese wette was die paswette, wat swart Suid-Afrikaners gedwing het om te alle tye 'n pas te dra. Sulke wette het voor apartheid bestaan, maar onder apartheid het dit erger geword. Die regering het die paswette gebruik om die beweging van swart Suid-Afrikaners te beheer en te beperk waar hulle kon werk en woon.

[Uit [https://humanrights.ca/story/sharpeville - massacre](https://humanrights.ca/story/sharpeville-massacre). Toegang op 2 Februarie 2023 verkry.]

BRON 3B

Die uittreksel hieronder is 'n ooggetuieverslag deur Humphrey Tyler, assistent-redakteur van die tydskrif *Drum* oor hoe gebeure op 21 Maart 1960 ontvou het.

“Ons is Sharpeville die agterkant in, agter 'n grys polisiemotor en drie pantservoertuie. Terwyl ons deur die grense (buitewyke) van die township gery het, het baie mense die Pan-Afrikanistiese slagspreuk, ‘Izwe Lethu’ wat ‘Ons Land’ beteken, geskree of die ‘duime op vryheidsgroet’ gegee en ‘Afrika!’ geskree.

Hulle het gelag, was vrolik en niemand het gelyk of hulle bang was nie. Daar was skares in die strate toe ons die polisiestasie genader het. Daar was ook baie polisie, wat meer gewere en ammunisie as uniforms gedra het. 'n Afrikaan het ons genader en gesê hy is die plaaslike Pan-Afrikanistiese leier. Hy het vir ons gesê sy organisasie is teen geweld en dat die skare daar was vir 'n vreedsame betoging. Dit het nooit by ons opgekom dat hulle ons of enigiemand sou aanval nie.

Daar was skielik skril (hoë) krete van ‘Izwe Lethu’ – vrouestemme het opgeklink – van naby die polisie. Toe begin die skietery. Ons het die geluid van 'n masjiengeweer gehoor, toe nog een, dan nog een. Daar was honderde vroue, sommige van hulle het gelag. Hulle moes gedink het die polisie skiet foppatrone/loskruit ('blanks'). Een vrou is nie ver van ons motor af raakgeskiet. Haar metgesel, 'n jongman, het teruggegaan toe sy geval het. Hy het gedink sy het gestruik. Toe draai hy haar om en sien haar bors is weggeskiet. Hy het na die bloed op sy hande gekyk en gesê: ‘My God, sy is weg!’ Honderde kinders het ook gehardloop.

Die meeste van die lyke was oor die pad en in die veld verstrooi. Een vir een het die geweerskote gestop. Voor die skietery het ek geen waarskuwing aan die skare gehoor om uiteen te gaan nie. Toe die skietery begin het, het dit nie opgehou totdat daar geen lewende wese voor die polisiestasie was nie. Die polisie het beweer die skare was met wreedaardige (boosaardige) wapens bewapen. Terwyl ek daar was, het ek net skoene, hoede en 'n paar fietse tussen die lyke gesien.”

[Uit sahistory.org.za/article/Sharpeville-massacre-21march-1960. Toegang op 2 Februarie 2023 verkry.]

BRON 3C

Hierdie is 'n foto wat die toneel na die Sharpeville-slagting van 21 Maart 1961 uitbeeld.

REMEMBER SHARPEVILLE

21 MARCH 1960
69 KILLED
180 WOUNDED

[Uit [https:// www.blackpast.org>global-african-history>sharpeville-massacre](https://www.blackpast.org/global-african-history/sharpeville-massacre). Toegang op 7 Februarie 2023 verkry.]

ONTHOU
SHARPEVILLE

69 VERMOOR
180 GEWOND

BRON 3D

Die bron hieronder verduidelik die gevolge wat die Sharpeville-slagting op die politieke toneel in Suid-Afrika gehad het.

Weg van Sharpeville, het baie mense egter hul verontwaardiging binne en buite Suid-Afrika uitgespreek. Om teen die slagting te protesteer, het hoofman Albert Luthuli, die president-generaal van die African National Congress (ANC) sy eie pas verbrand. Nelson Mandela en ander ANC-lede het ook hul passe uit solidariteit verbrand. Kort daarna, op 30 Maart, het ongeveer 30 000 betogers na Kaapstad opgeruk om teen die skietery te protesteer. Dr. Verwoerd het egter die polisie vir hul optrede geloof.

Ná Sharpeville het Suid-Afrika se regering al hoe meer geïsoleer geraak, maar die regering het geweier om sy beleid van apartheid en rassediskriminasie te laat vaar. Eers het die regering 'n noodtoestand afgekondig en ongeveer 2 000 mense aangehou. Toe, op 8 April 1960, is beide die ANC en PAC verban – dit het onwettig geword om 'n lid van hierdie organisasies te wees.

Baie lede van beide organisasies het besluit om ondergronds te gaan. Nelson Mandela was onder diegene wat wetsongehoorsames geword het. Hy sou later sê: “Die wil van die mense sal die basis van gesag van die regering wees en vir ons om die verbod te aanvaar was die ekwivalent van die aanvaarding van die stilswye van Afrikane vir altyd.” Mandela en ander het nie meer gevoel dat hulle apartheid vreedsaam kon verslaan nie. Beide die ANC en die PAC het gewapende militêre vleuels gevorm en 'n militêre stryd teen die regering begin. Baie lang jare van stryd en lyding het voorgelê – maar Sharpeville was die begin van die einde vir apartheid.

[Uit [michigan the world.history.lsa.umich.edu/ antiapartheid/exhibits/show/exhibits/origins/Sharpeville](http://michigan.the.world.history.lsa.umich.edu/antiapartheid/exhibits/show/exhibits/origins/Sharpeville).

Toegang op 7 Februarie 2023 verkry.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is geneem uit:

<http://www.sahistory.org.za/article/african-peoples-organisation-apo>

<https://www.blackpast.org/global-african-history/sharpeville-massacre>

<https://www.sahistory.org.za/article/formation-sanncanc>

<https://humanrights.ca/story/sharpeville-massacre>

<https://www.britannica.com/topic/industrial-and-commercial-workers-union>

[i see you-hipsa.org.za/publication/i-see-you-the-industrial-and-commercial-workers-union-of-Africa](http://www.i-see-you-hipsa.org.za/publication/i-see-you-the-industrial-and-commercial-workers-union-of-Africa)

[michigan the world.history.lsa.umich.edu/antiapartheid/exhibits/show/exhibits/origins/Sharpeville](http://michigan.the.world.history.lsa.umich.edu/antiapartheid/exhibits/show/exhibits/origins/Sharpeville)

minderheidsverslag.co.za/2018/05/24/die-broederbond-n-adder-in-die-boesem

[sahistory.org.za/archive/book-4-industrialisation-and-change-nationalism-chapter-3-afrikaner-nationalism -1930s](http://sahistory.org.za/archive/book-4-industrialisation-and-change-nationalism-chapter-3-afrikaner-nationalism-1930s)

sahistory.org.za/article/Afrikaner-broederbond

[sahistory.org.za/article/Sharpeville-massacre -21march-1960](http://sahistory.org.za/article/Sharpeville-massacre-21march-1960)

www.fanieosoppiejas.com/.../afrikaner-nationalism-the-factors

